104. Vetlanda kyrka.

Pl. 76.

Litteratur: VHAA:s Månadsblad 1900 s. 92; v. Porat: Brev till A. Friberg den $^{28}/_{8}$ 1905 (NSmArk); A. Friberg: Undersökningsprotokoll den $^{20}/_{7}$ 1906 (NSmArk), i NSmMedd 3 (1914) s. 43 not; O. v. Friesen i NSmMedd 6 (1922) s. 46; G. Zakrisson: Skrivelse till Riksantikvarien den $^{29}/_{1}$ 1938, svar därå den $^{23}/_{3}$ 1938 (ATA); N. Gillgren: Fornminnesinventering 1938 (ATA); R. Kinander i NSmMedd 20–21 (1948) s. 58; S. B. F. Janssson: Skrivelse till Riksantikvarien den $^{30}/_{9}$ 1953 (ATA).

Äldre avbildningar: v. Porat: teckning 1905 (NSmArk); Friberg: foto 1906 (NSmArk och ATA); v. Friesen: foto 1913 (NSmArk); Gillgren: foto 1938 (ATA); Jansson: foto 1953 (ATA).

Den fragmentariska runstenen är sedan 1953 placerad i Vetlanda kyrkas vapenhus.

Den nuvarande kyrkan är byggd 1797–1808. Tornets nederdel har emellertid ingått i en äldre, medeltida kyrkobyggnad. Här i vapenhuset till vänster om ingången till kyrkan satt runstenen inmurad och överrappad, till dess den år 1904 delvis befriades från rappningen och i september 1953 genom Riksantikvarieämbetets försorg uttogs ur muren. På grund av trycket i muren hade stenen brustit i tre större och fyra smärre delar. Den lagades och fick sin nuvarande placering (se S. B. F. Janssons skrivelse 1953).

Stenen är 87 cm lång, 26 cm bred. Runornas höjd är mycket varierande; nr 1–7 sträcka sig tvärs över hela ristningsytan, och deras höjd är lika med dennas bredd. För att få plats för inskriftens senare del har ristaren delat stenens yta med ett längsgående streck, och på de sålunda uppkomna parallella fälten löper inskriften bustrofedon med runor, som äro 9–12 cm höga.

Inskrift:

... ḷika : uastr · a · i ... - ti
1 5 10

... *vestr á E(nglan)di(?)*.

... västerut i England(*?*).

Till läsningen: Min undersökning, liksom de tidigare, företogs, då stenen satt inmurad i väggen. Jansson har före 2 **i** sett ett **l**, som förut ej uppmärksammats. Det står alldeles i fragmentets kant. Runan kan även ha varit **t** med vänstra bst bortslagen. Runan 10 **a** är skadad på mitten, varigenom bistavens vänstra del och ett stycke av hst närmast ovanför bst fallit bort. Av runorna 12–14 fattas nedre delarna.

Det är sannolikt, att den stympade inskriften bör suppleras *vestr á E(nglan)di*. v. Friesen läser i *NSmMedd* 6 (1922) det sista ordet **ik[lan]ti**, men något **k** finnes ej och har ej heller markerats på v. Friesens foto.

105. Vetlanda kyrka.

Pl. 76.

Litteratur: L 1220. J. G. Liljegren: Fullständig Bautil (ATA) 4, brev till B. A. Ennes den $^{7}/_{10}$ 1831, avskr. i J. E. Lagergrens Handlingar om Småland, M 104: 14 (hs i KB) avd. Concepter och anteckningar s. 45; J. H. Wallman: Topographica Smolandiæ (hs i Linköpings Stifts- och landsbibl.) s. 223, 265 och i Liljegrens Fullständig Bautil 4 med referat av en läsning av »en ung Antiquarius»; B. A. Ennes: F m 61 (hs i KB) med läsning av Hesslén; Kyrkoinventarium 1828 (ATA); N. H. Sjöborg: Samlingar för Nordens fornälskare 3 (1830) s. 118; A. Johansson: Läsning 1844 i P. Wieselgrens Samlingar till Ny Smålands beskrifning (hs i Växjö Stifts- och landsbibl.); P. Wieselgren: Ny Smålands beskrifning 3 (1846) s. 180; J. E. Lagergren: Handlingar om Småland, M 104: 14 (hs i KB) s. 168, Antiquarisk Brefsamling (hs i KB) s. 330; C. F. Nordensköld: Jönköpings läns minnesmärken (ATA) 12 Östra härad, 1882, s. 6, tr. i NSmMedd 3 (1914) s. 42; Linell: Brev till A. Friberg den $^{6}/_{9}$ 1888 (NSmArk); A. Friberg: undersökningsprotokoll den $^{20}/_{7}$ 1906 (NSmArk); N. Gillgren: Fornminnesinventering 1938 (ATA).

Äldre avbildningar: Två teckningar i Liljegrens Fullständig Bautil 4, av vilka den ena i fråga om texten överensstämmer med Hesslens läsning, och den andra sannolikt är av Liljegrens hand; teckning i Sjöborgs Samlingar för Nordens

fornälskare 3 (1830) pl. 58 fig. 188; Wallman: teckning i Topographica Smolandiæ s. 275 och i Liljegrens Fullständig Bautil 4; P. Vistrand: teckning 1878 (ATA); Nordensköld: teckning i o.a. hs s. 6; E. Ihrfors: teckning i Smolandia sacra (ATA) 2 s. 355; Friberg: foto 1906 (NSmArk); O. v. Friesen: foto 1913 (NSmArk); Gillgren: två fotos (ATA).

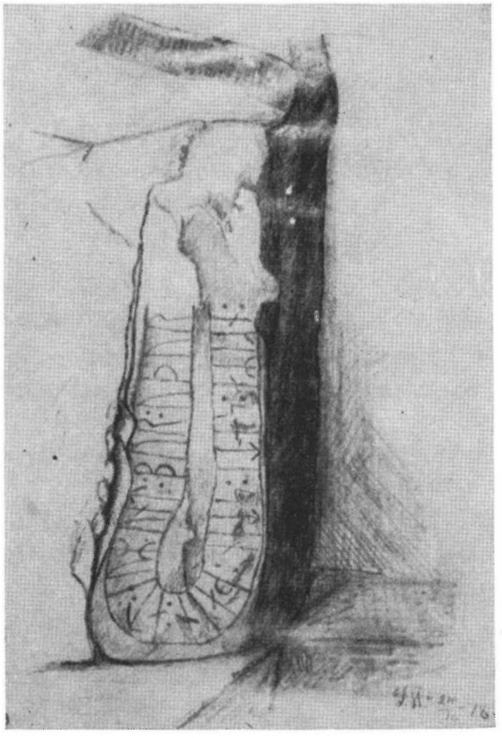

Fig. 60. Sm 105. Vetlanda kyrka. Efter teckning av Vistrand.

Stenen sitter inmurad, upp och nedvänd, i kyrktornets medeltida del, två trappor upp, i södra torngluggen. Den är 134 cm hög, 35 cm bred vid basen. Runorna äro 9–13 cm höga.

Inskrift:

helga : sati : stin : þana : at : eumunt : bur : uþur
1 5 10 15 20 25 30

Helga setti stein þenna at Eymund bróður.

Helga satte denna sten efter Ömund, (sin) broder.

Till läsningen: Bistavarna till 1 **h** äro svaga men i förmånlig belysning framträda de tydligt. Runan 2 **e** är stungen, fastän grunt. Vid toppen finns ett streck, som gör runan mycket lik **k**, och så har den också uppfattats av åtskilliga tidigare undersökare, men detta streck ger ej intryck av att vara hugget. Några säkra spår av en **l**-bst till runan 3 har jag ej kunnat finna, och ingen av mina föregångare heller. Runan 4 är **g**; v. Friesen läser **g**, Friberg **k** och antecknar: »helt visst **k**, icke **m** men möjligen **g**». Vid 18 **a** är det skador i stenen, så att endast översta delen av runan är bevarad. Av 19 **t** finns större delen av hst och den vänstra bst kvar. Av 22 **m** är övre delen något svagare synlig än den nedre, svagast är den högra bst, som dock kan spåras. Av 32 **r** har v. Friesen markerat endast hst, Friberg har antecknat: »Af det sannolika ᚱ återstår ᚴ.» Egentligen är hela **r** synligt därigenom att de av den delvis utplånade bistaven inramade partierna tydligt höja sig med sin karakteristiska kontur.

Angående tidigare undersökningar må anföras, att stenen avritades av Wieselgren 1815, vars teckning enligt vad han själv uppger, är den som återgives hos Sjöborg. Senare, år 1828, skall M. Hesslén ha ritat av den, varefter hans teckning blev »uppsänd till Prof. Sjöborgs 3 Tom» enligt Ennes, som också påstår, att Wieselgrens teckning skall hava förkommit. Texten hos Sjöborg stämmer dock ej med Hessléns. Liljegren säger i brev till Ennes, att han ritat av den.

Första ordet **helga** läses **hekiga** på Wallmans teckning i *Topographica Smolandiæ* s. 275, **hkilka** i läsningen s. 265, **hkina** hos Hesslén, Johansson och Vistrand, **hkimi** hos Sjöborg, **uka** hos Nordensköld. Runorna 14–17 **þana** äro **þansi** hos Sjöborg, **þain** hos Vistrand. Runorna 20–25 **eumunt** ha lästs **euhunt** av Hesslén och på s. 265 hos Wallman, **nuhunt** hos Sjöborg, **auhunt** av Johansson. Runorna 29–32 **uþur** äro på Wallmans teckning s. 275 **yþur**, hos Hesslén **uþr**, hos Sjöborg **uþul**.

1–5 **helga** *Helga*. Spridda exempel på detta namn förekomma i runinskrifter, under medeltiden är det »rätt vanligt» enligt Lundgren o. Brate. I Danmark finnas också exempel liksom på västnordiskt område, där namnet är vanligt alltifrån äldsta tider enl. Lind.

20–25 **eumunt** är ack. av *Eymundr*, som även förekommer på Ög 96 **ymut**. Från senare fsv. källor äro några exempel på *Ømund* kända liksom från fda; västnordiskt *Eymundr*. — 26–32 **bur : uþur**. Angående svarabhaktivokal av denna typ, **kirims**, **buru** o. dyl., se s. 57.